

D E P L A T E V.Z.W.

TIJDSCHRIFT VAN DE OOSTENDSE HEEMKRING "DE PLATE"

Vormings- en ontwikkelingsorganisatie en Permanente Vorming

Aangesloten bij de KULTURELE RAAD OOSTENDE en het WESTVLAAMS VERBOND VAN KRINGEN VOOR HEEMKUNDE

Statuten gepubliceerd in de Bijlagen tot het Belgisch Staatsblad dd. 1-2 mei 1959, nr. 1931 en gewijzigd volgens de Bijlagen tot het Belgisch Staatsblad dd. 15 mei 1975 nr. 3395, de Bijlage tot het Belgisch Staatsblad van 4 december 1986 nr. 31023 en de Bijlage tot het Belgisch Staatsblad van 5 oktober 1989 nr. 13422.

Alle medewerkers zijn verantwoordelijk voor de door hen getekende bijdragen.

Tekst overname toegelaten na accoord van auteur en mits vermelding van oorsprong.

Ingezonden stukken mogen nog NIET gepubliceerd zijn.

De auteurs worden er attent op gemaakt dat bij elke bijdrage een bronvermelding hoort.

VERANTWOORDELIJKE UITGEVER

A. VAN ISEGHEM
IJzerstraat 1
8400 OOSTENDE

SECRETARIS

J.B. DREESEN
Rode Kruisstraat 4
8400 OOSTENDE

PENNINGMEESTER

J.P. FALISE
H. Serruyslaan 78/19
8400 OOSTENDE

REKENING

750-9109554-54
000-0788241-19

JAARGANG 24
NUMMER 11
MAAND november 1995

IN DIT NUMMER

- blz. 286 : G. BILLIET : Eigenaars en gebruikers van de Albertusmolen in Mariakerke.
- blz. 292 : I. VAN HYFTE : Prins Leopold, hertog van Brabant, huwt Maria Hendrika.
- blz. 295 : N. HOSTYN : Architectuur : onze bewondering voor Marie-Joséplein 6 !
- blz. 296 : R. VANCRAEYNEST : De "Babylone"-straat.
- blz. 297 : F. RYON : De "affaire von Bulow" in het Camp de Bruges.
- blz. 302 : A. SMISSAERT (+) : Oostende tijdens de eerste wereldoorlog (38).
- blz. 306 : J.B. DREESEN : Zonnewijzers in Westvlaanderen V. De Haan, Knokke en Damme.
- blz. 308 : D. DEMAEGHT : Paster Pype, de Oostendse Daens.
- blz. 312 : 6de lijst aankopen, schenkingen en andere opnamen in inventaris 1994.

NOVEMBER - EN DECEMBER I - ACTIVITEIT

De Oostendse Heemkring DE PLATE heeft de eer en het genoegen zijn leden en andere belangstellenden uit te nodigen tot de volgende activiteiten die plaats hebben in november en december.

A. NOVEMBER-ACTIVITEIT. Avondvoordracht met dia's

Wanneer : donderdag 30 november 1995 om 20u30

Waar : in de Conferentiezaal van de V.V.F. Oostende, Colensstraat

Onderwerp : OOSTENDSE GEVELS EN GEVELVERSIERINGEN

De spreker : de heer Guy CORNILLIE, steunend lid van onze Kring.

Guy CORNILLIE is een, in 1946, geboren Blankenbergenaar die medio '56 , met een stevige noordooster in Oostende binnenwaaide.

Na het beeindigen van zijn technische studies te Oostende "joint" hij in januari 1967 de Belgische Marine (die tot voor kort nog Belgische Zeemacht noemde). Hij werd dekofficier van uit de rangen en vaart zijn ganse loopbaan op alle type schepen van de Marine met een onderbreking van 3 jaar in een functie op de Staf van de Operationele Groepering te Zeebrugge. Zijn beste herinneringen gaan echter naar zijn jaren, als kommandant, aan boord van de kits "Zenobe Gramme". Tussen de vele reizen, als schoolschip voor onze kandidaat-marineofficieren aan de Koninklijke Militaire School, was de uitblinker echter de oversteek van de Noord-Atlantische Oceaan, uitsluitend met de bemanning, voor een representatie-opdracht in de USA.

De Oostendse afbraakwoede in de zestigerjaren ontgaat hem niet en vanaf begin 1970 begint hij met het aanleggen van een diareeks van wat eens mooi was. In tegenstelling tot de veel gebruikte gemeenplaats dat Oostende architecturaal niet veel te bieden had en heeft, bewijst hij ons vanavond het tegenovergestelde met een voortreffelijke reeks dia's.

Een voordracht voor allen die van onze stad houden en die nog eens een nostalgische blik willen werpen op wat haar ooit sierde. Zoals steeds is de toegang vrij en kosteloos en zijn ook niet-leden van harte welkom. Men zegge het voort.

B. DECEMBER I - ACTIVITEIT. Kleinkunstavond en souper

Onze jaarlijkse Kleinkunstavond voorafgegaan door het, even, jaarlijks souper van de Kring gaat door op

zaterdag 9 december 1995 om 19 uur

in de sfeervolle zaal van het restaurant BENNY, hoek Langestraat-Vlaanderenstraat.

Op het menu staan

Aperitief met hapjes

Degustatie : Proevertjes als opener van uw maaltijd

Roomsoep van Sint-Jacobsoester en stokjes citroenmelisse

Gepocheerde tong gevuld met een duxelle van boschampignons
als eierdooierzwammen, pleurottes, eekhoornbroodjes en
gesmolten sjalotten overgoten met een
Chablis "Fourchaume" saus

Half-wilde reeboknootjes op gecarameliseerde raap in de rode wijn
"stoemp" van waterkers en wijnazijn

Parfait van wortelijs en veenbessen marmelade
zoete wortelschilfers gedroogd boven de open haard

Als dat niet zal smaken !

De gekende Oostendse accordeonist en orgelist Julien MESSENS zal ons gedurende een gedeelte van de maaltijd vergasten op een zachte digestieve muziek. Daarna brengt hij ons een brede waaier van Oostendse en andere Vlaamse liedjes. Dit houdt meteen een belofte in voor de avond.

De deelname in de kosten bedraagt 1.100 Fr (elfhonderd franc) per persoon. Hierin zijn begrepen : aperitief, maaltijd en optreden. De drank is uiteraard niet inbegrepen en dient men, elk voor zich aan tafel, onmiddellijk af te rekenen.

De deelname in de kosten gebeurt door storting op rekening

000-0507753-55

Jan Dreesen

Rode Kruisstraat 4 - Oostende

met vermelding "deelname aan Kleinkustavond en souper op 9 december 1995 met X personen" en dit vóór 1 december 1995.

Wij rekenen stellig op Uw aanwezigheid en elk zegge het voort.

J.B. DREESEN

HERSTELLING VAN EEN PENDULE

Door de goede zorgen van ons lid, de heer Etienne BLOMMAERT, goudsmid en juwelier op de Torhoutsesteenweg, werd de kolompendule "Coupleux-Tourcoing", inventarisnummer 3511/77 van onze verzameling, hersteld en volledig heropgefrist.

Wij danken de heer BLOMMAERT van harte voor zijn pro-deo inzet terzake. De pendule staat op haar vroegere plaats in de Bulckezaal.

J.B. DREESEN

EIGENAARS EN GEBRUIKERS VAN DE ALBERTUSMOLEN IN MARIAKERKE

door Germain BILLIET

In mijn molenopstel (De Plate, januari 1995, p. 16) bekende ik dat ik de eigenaars en de gebruikers van de Albertusmolen in Mariakerke niet achterhaald had. Toen had ik nog geen kennis genomen van een belangrijke bron van informatie over die materie nl. het werk van Julien VERHAEGHE : "Oostende en Randparochies deel 2 : de wettelijke Passeringen 1547-1796 onder het westkwartier van het Brugsche Vrije" V.V.F. Oostende, 1989. Dat zijn m.a.w. notariële akten verleden vòòr de schepenbank van het "Brugsche Vrije" - westkwartier. Daarin geeft hij de korte samenvatting van 1811 akten, de zgn. "registers notariaal" (koop, verkoop, lening, enz.). Een jarenlange benedictijnerjob die hem liters transpiratie heeft gekost.

Hoofdzakelijk aan de hand van dat corpus probeer ik hier een beetje waarheid te achterhalen en verwijs daarbij, waar het past, naar de nummers (met datum) uit die wettelijke passeringen (= W.P.). Op te merken valt dat sommige transacties betreffende onze Albertusmolen vòòr andere autoriteiten werden verricht en in Verhaeghes W.P. niet voorkomen. Er blijven dus vele hiaten. Die eigenaars identificeren is geen eenvoudige klus. De erfenskwesties maken er een puzzel van. Wie steigert niet als hij leest dat N... "de 2/3 in 1/2 van een korenwindmolen verkoopt" ?

Om de warrige situatie te illustreren, copieer ik hier het essentiële uit de eerste vijf nrs. van de W.P. waarin er spraak is van de Albertusmolen. Ik tracht bondig en duidelijk te blijven en geef beknopte commentaar.

1. W.P. 728 - 20.04.1665

"Sr Jan STEVENS leent 48 lb op een nieuwe korenwindmolen te Albertus, aan de dijk, west van Oostende aan : 1 Anthoine MONTEVILLE - 2. Antheunis VANDEN BUSSCHE.

Commentaar :

- a. "Albertus" betekent hier de Mariakerkse wijk, ontstaan bij het Albertusfort, het gewezen Spaans hoofdkwartier tijdens het beleg en genoemd naar aartshertog Albrecht.
- b. De Albertusmolen is dus nieuw in april 1665.
- c. De lening van 48 pond dient waarschijnlijk om met de exploitatie van de molen te starten.
- d. Van die MONTEVILLE vinden we verder in de W.P. geen spoor.

2. W.P. 729 - 18.06.1665

"Jan STEVENS, korporaal op 't fort Albertus bij Oostende koopt 1/3 van een korenwindmolen te Mariakerke bij Albertus, van Anthone VANDEN BUSSCHE...".

Commentaar :

- a. Die Anthone is dezelfde als bovenvermelde Antheunis.

- b. Jan STEVENS en Antheunis VANDEN BUSSCHE zijn dus gedeeltelijk eigenaar van de Albertusmolen. Allicht ieder voor 1/3.
- c. In 1665, 60 jaar na 't beleg, is het Albertusfort nog bezet of bewoond.

3. W.P. 741 - 16.06.1668

"Sr Jacobus VAN HOUTTE, koopman te Oostende, laat wegens achterstallige betaling, beslag leggen op de herberg "De drie Koningen" te Albertus, bewoond door Antheunis en op 1/3 van een korenwindmolen te Mariakerke, gebruikt door Pieter DE BOSSELE ten laste van Juan ESTENAU te Oostende".

Commentaar :

- a. Kort na het beleg ontwikkelde de Albertuswijk zich met enkele huizen en de onmisbare herbergen, o.a. Sint Joris (al vermeld in 1615 - cf. W.P. 166). Andere herbergen aldaar waren : "Het Bourgoens Cruce" (W.P. 784 - 1675), "De Croone" (W.P. 804 - 1678) en "Den rooden Leeuw" (W.P. 834 - 1680).
- b. Met Antheunis is weer Antheunis VANDEN BUSSCHE bedoeld en met Pieter DE BOSSELE (foutief gespeld) zijn zoon Pieter VANDEN BUSSCHE. De vader woont dus in "De drie Koningen", huis en herberg bij de Albertusmolen. Zijn zoon gebruikt de molen.
- c. Wat Juan ESTENAU betreft, die naam kunnen we lezen als Juan ESTEVAN wat waarschijnlijk de hispanisering is van Jan STEVENS (cf. supra W.P. 729). Deze heeft zich hier in de schulden gestoken maar we weten niet precies hoe. Hij verschijnt verder niet meer in de W.P.

4. W.P. 944 - 21.07.1693

"Joanne WINANTS, weduwe Jacques VAN HOUTTE, poorteresse van Oostende, verkoopt 1/9 in een korenwindmolen bij het fort Albert te Mariakerke aan Pieter VANDEN BUSSCHE".

Commentaar :

- a. J. VAN HOUTTE (cf. supra W.P. 741) was dus eigenaar geweest van 1/9 molen. Hoe en wanneer hij dat verworven had, zeggen de W.P. ons niet.
- b. Over de eerste een apart woordje. Pieter VANDEN BUSSCHE was een vrijlaat uit Ichtegem. Hij had zich gevestigd in Mariakerke waar hij op 01.10.1665 getrouwd was met Maria DUYFKENS bij wie hij zeven kinderen kreeg, allen geboren in Mariakerke tussen 1666 en 1676.
Die Pieter was een ondernemend man en moet goede zaken gedaan hebben. Tussen 1680 en 1695 kocht hij land en hofsteden in Wilskerke, Ichtegem, Koekelare, St.-Catharina en Moere (cf. W.P. 831, 833, 859, 867, 886, 904, 956). Hij sterft op 01.04.1696 en de nu volgende koopakte W.P. 961 - het laatste nummer dat ik in extenso citeer - noemt een vroegere gedeeltelijke eigenaar van de Albertusmolen, nl. Steven VAN HOORNE.

5. W.P. 961 - 25.04.1696

"Pieter VANDEN BUSSCHE, fs Anthone, vrijlaat in Ichtegem (de erfgenamen van) kopen 1/3 in een korenwindmolen genaamd Sint Albertus te Sint Catharina onder 's Heerwoutermans van :

1. Steven VAN HOORNE, fs Steven x Willeminken VAN MIDDELEM
2. Pieter MERGAERT x Catheline VAN HOORNE
3. Adriaen CUYLE x Josyne VAN HOORNE, fa Steven D'OUDE
4. Jan Baptist DE ROY x Pieternelle VAN HOORNE, fa Steven D'OUDE
5. Marie VAN HOORNE, fa Steven D'OUDE, jonge dochter".

Commentaar :

- a. De kinderen van Steven VAN HOORNE, nl. een zoon en vier dochters, waren dus eigenaars geweest van 1/3 van de Albertusmolen. Mogelijk sinds de oprichting van de molen.
- b. Dat is hier de eerste en enige vermelding van die Van Hoornes die ook geen Mariakerkenaars waren maar - zoals de Vanden Bussches - waarschijnlijk afkomstig uit Ichtegem waar in de 17e en 18e eeuw honderden naamgenoten gedoopt werden.
- c. De Albertusmolen wordt hier gesitueerd op St.-Catharina, de aanpalende parochie. Dat is heel waarschijnlijk te verklaren doordat de molen bij de grens stond van Mariakerke en St.-Catharina. Die onnauwkeurige localisering komt verder in de W.P. nog meer voor.
- d. Tot de eerste (gedeeltelijke) eigenaars van de Albertusmolen behoorden dus de families VAN HOORNE en VANDEN BUSSCHE.

Na de dood van Pieter VANDEN BUSSCHE (1696) blijft de molen nog een tijdje in het bezit van de kinderen VANDEN BUSSCHE en wel van de vier overlevende dochters : Barbara, Agatha, Joanna en Catharina.

Nu komt Korneel VAN REMOORTEL (1662-1719) ten tonele. Hij was in 1685 gehuwd met Barbara VANDEN BUSSCHE (1669-1725), de tweede dochter van Pieter. Zij kregen dertien kinderen van wie er zes heel jong stierven. Korneel was hoofdman van Mariakerke in een dramatische tijd (1700-1709) geteisterd o.m. door militaire troebelen. Opgelucht gaf hij zijn functie over aan Jan MUS in 1709 (cf. J. BEYEN, Oud-Mariakerke. Ontwerp klapper parochieregisters 1625-1796 - p. 96-99).

Zoals zijn schoonvader was Korneel VAN REMOORTEL een ondernemend man. Met zijn vrouw bouwde hij in Mariakerke een brouwerij. Hij kocht land in Zandvoorde van zijn schoonzuster Agatha VANDEN BUSSCHE (° 1672), gehuwd met Pieter DE MOL, en met dezelfde ruilde hij gronden in Koekelare en Mariakerke (W.P. 1005 en 1011 - 1701). Van zijn tweede schoonzuster Joanna (° 1674) gehuwd met Hendrik TYSSSEN, koopt hij 1/4 van de Albertusmolen (W.P. 1053 - 1709). Van zijn derde schoonzuster Catharina (1676-1731) (in 1710 weduwe geworden van Reynier HENDRICX) koopt hij 1/8 en 1/5 in een hofstede in Mariakerke en in St.-Catharina. Hij ontvangt van haar ook een schuldbrief van ruim 58 pond op 1/4 van de Albertusmolen, haar erfdeel (W.P. 1150 en 1151 - 1717).

Korneel VAN REMOORTEL sterft in 1719 en de situatie blijft ingewikkeld. Op 13.11.1728 gaat bovenvermelde Catharina VANDEN BUSSCHE twee leningen aan. Van Karel MATTHIJS leent ze ruim 105 pond op 1/2 van een door haar gebruikt huis en op de Albertusmolen ("die ze gemeen heeft met de kinderen Korneel VAN REMOORTEL). Van de "disch" van Oudenburg leent ze nog eens 50 pond op de Albertusmolen (W.P. 1212 en 1213).

Blijkbaar is er bij de Vanden Bussches en bij de Van Remoortels geen solide opvolger voor het molenaarschap. De molen gaat dus over in andere handen.

De daareven genoemde Karel MATTHIJS verwerft een gedeelte van de Albertusmolen. Dan treedt een zekere Jan VAN DOESSELARE (°1698) naar voren, getrouwd met Anna MISSELIS (Zande 1682) weduwe van Joos COIGNE (ook gespeld COEGNE, CONJE, COENIJE) (+ 1730). Jan is poorter van Torhout, woont in Mariakerke en gebruikt al een tijdje de molen. De helft daarvan koopt hij in mei 1735 van de kinderen Korneel VAN REMOORTEL, nl. Catharina (1686), Franchois (1704), Barbara (1689), Adriana (1697), Ignatius (1706) en Pieter-Jacob (1709) (W.P. 1250). Een goeie maand later koopt Jan VAN DOESSELAERE van Karel MATTHIJS 7/8 in 1/2 van de Albertusmolen (het resterende 1/8 behoort aan Anthone HENDRICX, zoon van Reynier en Catharina VANDEN BUSSCHE). Op dezelfde dag leent VAN DOESSELAERE 120 pond van Karel MATTHIJS op de molen (W.P. 1251 en 1252 - 18.06.1735).

Jan VAN DOESSELAERE sterft al in 1736. Maar de molen blijft in de familie al ziet het er behoorlijk ingewikkeld uit. Bezitter is nu Jacobus VAN MALDEGHEM uit Gistel. Hij is gehuwd met Genoveva VAN DOESSELAERE, dochter van Jan V.D. Die Jacobus verkoopt in 1750 7/8 in 1/2 van de Albertusmolen (1/8 is nog steeds van Anthone HENDRICX) aan Melchior DE MUYTER uit Oostkamp (° 1714) die de molen al een tijdje gebruikt en ondertussen gehuwd is met de trouwlustige Anna MESSELIS (hij is haar derde man) (W.P. 1356). De volkstelling van Mariakerke 1748 noemt ze als volgt : "Melsior Demutter Baes meullenaere van synen style, Anna Misselus syne huysvrouwe". Een half jaar later koopt dezelfde Melchior van de erfgenamen van Reynier HENDRICX bijna het hele restant van de molenerfenis (W.P. 1360 - 17.04.1751). De W.P. laten ons nu 37 jaar wachten op verdere informatie over de Albertusmolen. De moleneigenaars zijn (voorlopig) in de familie gebleven.

Jan Baptist COIGNE uit Leke, oudste zoon van Joos COIGNE en Anna MISSELIS, en gehuwd met Isabella VANDEN BUSSCHE uit Keiem, was in 't bezit gekomen van de molen. Op 24 september 1780 stierf hij in Mariakerke, 66 jaar oud. Hij is de eerste en enige molitor of molenaar die in de parochieregisters vermeld wordt.

Zijn opvolger was Karel Jozef LONCKE uit Diksmuide die met J.B. Coignes weduwe getrouwd was. Die K.J. LONCKE leende in 1788 800 pond, op de Albertusmolen, van Frans Jozef, graaf van Carnin en Staden (W.P. 1720 - 25.10.1788). Het volgend jaar al verkocht K.J. LONCKE de molen aan een Joannes HENDERYCKX (W.P. 1729 - 18.07.1789).

Die J. HENDERYCKX was (1728) geboren in Roggel, nu in Nederlands Limburg, maar tot 1789 gelegen in de enclave Horn die tot het prinsbisdom Luik behoorde. Hij was in zijn eerste huwelijk getrouwd met Maria DYSERINCK (1741-1786), dochter van Jan en Jacoba MAES en staat vermeld (vòòr zijn tweede huwelijk met Joanna Catharina GALLE 30.01.1787) op de grote grafsteen van de familie Jan DYSERINCK-MAES, in de devotiekapel van het Duinenkerkje, Mariakerke (tweede van links). (cf. G. BILLIET, O.L.V. ter Duinen, Oostende, 1981, p. 50-52 en J. BEYEN, Oud-Mariakerke, p. 46).

Vijf maanden later leent die J. HENDERYCKX 400 pond op de Albertusmolen, op de herberg "Den Coninck van Spaignien" in Stene en op nog een ander huis aldaar. Hij leent dat "van het gemene

sterfhuis van jo Godelieve DE VYNCK, weduwe van Sr Ferdinand MARYSSAEL te Leffinge" (W.P. 1737 - 16.01.1790). Hiermee eindigen de inlichtingen in de W.P. omtrent onze Albertusmolen.

In het laatste decennium van de 18e eeuw duikt voor korte tijd een nieuwe molenaar op, nl. Tilleman BOEYDEN (of BOUDENS, BOYDENS). Een duister geval. Hij is geboortig van Oostende (13.10.1769) en trouwt in Mariakerke op 6 juli 1790 met Anna Theresia MENY uit Oudenburg (° 17.04.1764), weduwe van Lodewijk CAERE. Tilleman en Anna Theresia krijgen twee zoons : Laurens (16.08.1791) en Jacob (05.11.1792). Maar dan verdwijnt Tilleman uit Mariakerke. Hij is al twee jaar weg als Anna Theresia op 20.07.1795 van een filia spuria (buitenechtelijk) bevalt. In 1796 betaalt de "disch" (van Mariakerke) een rekening voor Anna "huisvrouw van Tilleman BOUDENS, molenaere". Maar van onze Tilleman geen spoor meer (cf. J. BEYEN, Oud-Mariakerke, p. 8).

Nu verschijnt het laatste molenaarsgeslacht dat over de Albertusmolen (en over de houten graanmolen bij Petit Paris) geheerst heeft, nl. de familie DECLERCK (ook gespeld : DECLERCQ) uit Vladslo. Daarmee sluit ik aan bij mijn bovenvermeld molenopstel waarnaar ik verwijs en waarin ik die familie geïntroduceerd heb.

De volkstelling van Mariakerke in 1814 vermeld als molenaar op de Albertusmolen Philippus Jacobus DE CLERCK (Vladslo 27.09.1765). Hij is getrouwd met Joanna Clara VANHEE uit Eernegem (° 02.05.1770). Het gezin telt zes kinderen : Catharina, Petrus, Maria, Carolus, Hendricus en Joannes, allen geboren in Eernegem tussen 1789 en 1809. Allicht hebben ze zich ca. 1810 in Mariakerke gevestigd.

Die Philippus is de jongere broer van Batholomeus Jacobus DECLERCK (Vladslo 1753 - Oostende 1800). Die Batholomeus kennen we al. Hij is de vader van Catharina Genoveva DECLERCK (Leffinge 1788 - Oostende 1847) uit zijn eerste huwelijk, en van Frans Leopold (Oostende ca. 1793 - Mariakerke 1872) en van Pieter Jan (Oostende 1800 - Mariakerke 1850) uit zijn tweede huwelijk.

Mulder Philippus werd heel waarschijnlijk opgevolgd door zijn neef Frans Leopold van wie wij weten dat hij in 1849 de Albertusmolen kocht. Die Frans Leopold was getrouwd met Regina ROUSSEAU (1805-1889 uit Oudezele bij Cassel, Fr.-Vl). bij wie hij twee zoons had. De jongste, Karel Lodelijk (Mariakerke 1849-1869) is vroeg gestorven. De oudste, genoemd naar zijn vader Frans Leopold (Mariakerke 1845 - Oostende 1919), nam het vaderlijk bedrijf over en is de laatste molenaar geweest op Albertus hier in Mariakerke.

Wat Pieter Jan betreft, de tweede zoon van Bartholomeus DECLERCK, die exploiteerde sinds 1840 een houten graanmolen (kad. A. 22b) bij het gewezen Galgeveld, molen die van het eerste Leopoldpark op het Hazegras naar Petit Paris werd gehaald. Hij was getrouwd met zijn nicht Adela Francisca VANDE WALLE (Oostende 1807 - Mariakerke 1888), een dochter van zijn halfzuster Catharina Genoveva DECLERCK (cf. mijn molenopstel : De Plate, januari 1995). Drie jaar na de dood van Adela werd die molen afgebroken.

Over de Albertusmolen nog een laatste notariële inlichting onlangs verkregen. Onze molen werd openbaar verkocht op 1 juli 1886 (cf.

L'Echo d'Ostende 27 juni 1886) door deurwaarder Karel DECLERQ, Rogierlaan 7, Oostende. Dat klopt met de kadastrergegevens van HOLEMANS en DENEWET volgens welke de molen in 1887 afgebroken werd. De koper was Pieter MAELFEYT uit De Haan die de molen in de jonge badplaats monteerde. In 1913 volgde zijn zoon August hem op en in oktober 1925 werd Cyriel DELEERSNIJDER de nieuwe eigenaar. De molen, Krinkelmolen genoemd, bleef in dienst tot 1934 en werd dat jaar afgebroken. Volgens hetzelfde notariële bericht verraadde een inschrift op de middelbalk dat de molen van Franse oorsprong was.

Daarmee is de lijst van die molenaars af. Wegens onvoldoende informatie sluit ze niet als een bus. Ter afronding laat ik ze nogeens de revue passeren (met afkomst en benaderende datums, zonder strikte nauwkeurigheid).

Steven VAN HOORNE Ichtegem - wrsch. v. af de oprichting 1665-1696
Pieter VANDEN BUSSCHE Ichtegem - id. tot 1696
Korneel VAN REMOORTELE Mariakerke - tot 1719
Jan VAN DOESSELAERE Torhout - ca. 1730
Jacob VAN MALDEGHEM Gistel - ca. 1736
Melchior DE MUYTER Oostkamp - ca. 1750
Jan Baptist COIGNE Leke - tot 1780
Karel Jozef LONCKE Diksmuide - tot 1789
Jan HENDERYCKS Roggel - ca. 1790
Tilleman BOYDENS Oostende - ca. 1792
Philippus Jacobus DECLERCK Vladslo - ca. 1814
Frans Leopold DECLERCK (vader) Oostende 1849-1872
Frans Leopold DECLERCK (zoon) Mariakerke - tot 1886

Opvallend in die lijst is dat de molenaars bijna allen uit het binnenland komen. Hier was weinig of geen molenervaring.

LIDGELD 1996

Het lidgeld voor het lidmaatschap bij de Heemkring De Plate is voor 1996 vastgesteld als volgt :

Aangesloten lid :	400 Fr
Steunend lid :	500 Fr
Beschermend lid :	vanaf 1.000 Fr

Mogen wij vragen gebruik te maken van het hierbijgevoegd stortingsbulletin. Alleen diegenen die tot nu toe niet gestort hebben (laatste storting ontvangen op 26 oktober) ontvangen hierbij een stortingsbulletin.

Ook dit jaar biedt het Grafisch Bedrijf LAMMAING ons gratis de Platekalender aan. Deze wordt samengesteld door onze ondervoorzitter de heer Omer VILAIN. Als thema werd "150 JAAR OOSTENDSE MAILBOTEN" gekozen.

**STEUNT ONS : WORDT STEUNEND LID i.p.v. AANGESLOTEN LID
WORDT BESCHERMEND LID i.p.v. STEUNEND LID**

Jean Pierre Falise
Peningmeester

PRINS LEOPOLD, HERTOG VAN BRABANT, HUWT MARIA HENDRIKA

door Ivan VAN HYFTE

Leopold II mag zich in Oostende nog steeds verheugen in een levendige belangstelling voor zijn persoon en we laten het hem ten gepasten tijde ook blijken. Er was de geslaagde zomertentoonstelling over zijn ronduit schitterende urbanistatieplannen en realisaties. Gidsenkring Lange Nelle levert prima-werk af op hun "koninklijke wandelingen" en praten we over onze stad en haar metamorfose, altijd komt vanzelf het vertrouwde beeld met die eminente grijze baard boven.

Als prins of hertog van Brabant kennen we hem - voor wat Oostende betreft - minder en over zijn Oostenrijkse vrouw Maria Hendrika, nochtans vereeuwigd in een parknaam, bestaan niet zoveel Oostendse bijdragen. Ik vermoed dat ze, na haar huwelijk, niet lang haar liefde is blijven delen voor onze stad. De reden is genoegzaam bekend.

* * *

Toen erfprins Leopold in de maand april 1853 politiek meerderjarig werd, vond zijn vader dit een dynastiek evenement om aan de toekomst te bouwen. Hij lonkte naar Oostenrijk dat hij ironisch "die Herrliche Alte Monarchie" noemde. Dacht hij misschien aan een alliantie van het huis Coburg met dit van Habsburg ? Of aan een stevig monarchische constructie nu West Europa kreunde onder revoluties en volksopstanden ? Of was hij bang voor keizer Napoleon III die zijn land best militair kon gebruiken ?... (1).

Op 2 mei 1853 vetrekt een trein, richting Keulen, met aan boord Leopold I, diens zoon en hoog militair gezelschap. Officieel is niks aan de hand, luidt het, maar alle Europese hoofdsteden maken zich ongerust. Diplomatieke Londense kringen, en de hogere Parijse salons vermoeden dat de reis doorheen verschillende Duitse staten een poging is om zijn zoon uit te huwelijken. Dresden, Gotha, Berlijn, Potsdam worden aangedaan. De diplomatie doet wat van haar verwacht wordt. Koninklijke musea worden bezocht, orders worden uitgereikt, in de Opera wordt Schiller opgevoerd, cavalerie-manoeuvres worden bijgewoond...

Donderdag 12 mei. Aankomst in Wenen. Hartelijk onthaal in het Noordstation door de keizer en andere aartshertogen. Het stadhuis in de Herrengasse wordt de residentie van de Belgische gasten. 's Avonds volgt het gebruikelijk Opera-bezoek, samen met de keizerlijke familie.

De Oostenrijkse pers reageert alert. Het kan niet anders of de uitverkoren sprookjesprinses wordt de 17-jarige aartshertogin Maria Hendrika Anna, dochter van aartshertog Jozef van Oostenrijk en Maria Dorothea van Wurtemberg.

De Oostendse "Feuille d'Ostende" commentarieert in zijn editie van 19 mei voorzichtig : "On comprend que nous ne puissions rien préjuger à cet égard". Enkele dagen tevoren had de 18-jarige Leopold zijn broer Philippe ook al ingelicht : "J'ai été fort surpris en apprenant ce choix, mais je me suis soumis à la volonté

suprême..." (2). "Par raison d'Etat" hebben koningskinderen niet altijd recht op liefde...

Al vlug wordt Brussel op de hoogte gebracht van de snelle verloving. Via de Belgische gezant bij het Oostenrijks hof krijgt de Belgische regering een geflatteerd beeld van de toekomstige koninklijke bruid. In zijn communiqué schrijft hij onder meer dat ze Frans, Italiaans en Engels praat, dat ze een knappe musica is, dat ze heel graag bloemen schildert, dat ze gratieus te paard rijdt...enz. (3).

22 mei. Laatste dag van een in alle opzichten geslaagd bezoek. Wenen wuift zijn illustere gasten uit die het naar hun zin hadden in de Prater, kasteel Schönbrunn, Parktheater of de Hofburg. Marie Henriette is aanwezig op het laatste "déjeuner dansant", op een "fête des Roses" en op het gala-diner. Om 9 u 's avonds vertrekt de trein naar Dresden, zonder haar...

Wanneer minister van Buitenlandse Zaken H. DE BROUCKERE in de Kamer plechtig het huwelijk aankondigt, is de koning met zijn zoon al terug in het land (28 mei). Voor het protocol worden het drie drukke voorbereidende maanden, zeker als het rekening moet houden met de Oostenrijkse pietluttige hofetiquette.

Haar grote werk begint op 10 augustus. Terwijl Leopold in Laken met mazelen ziek te bed ligt (4), trouwt op kasteel Schönbrunn Hare Keizerlijke Hoogheid Marie-Henriette-Anna met de handschoen (bij volmacht). Rome had vooraf dispensatie verleend omdat het paar allebei achterkleinkinderen zijn van wijlen keizerin Maria Theresia. Als de ringen uitgewisseld worden en het ja-woord wordt gegeven, neemt de jongere broer van de Oostenrijkse keizer Frans Jozef de plaats in van Leopold die de glinsterende, kostbare edelgesteenten op het diadeem van zijn bruid niet ziet...

Hij ziet haar pas op 15 augustus, één week vòòr hun huwelijk, nabij Verviers waar - zoals de etiquette van regerende vorstenhuizen het voorschrijft - de ceremonie van de overdracht van de verloofde plaats vindt. In de "Salle du Trône" van het Hotel Biolley, een "neutraal" territorium, noch Belgisch noch Oostenrijks, regelen Oostenrijkse en Belgische commissarissen onderling de "Remise" in aanwezigheid van Marie Henriette die nadien, aan de hand van O'SULLIVAN DE GRASS, wordt voorgesteld aan koning Leopold I. De vorst in generaalsuniform met de Oostenrijkse Orde van St. Etienne kust zijn schoondochter op het voorhoofd. Leopold als grenadiersmajoor drukt stijlvol, ietwat koeltjes de hand van zijn toekomstige. Philippe en zus Charlotte, die voor de gelegenheid een roze satijnen jurk en hoed in witte kant draagt, worden eveneens voorgesteld. Maria introduceert op haar beurt haar uitgebreide suite hofdignitarissen en eredames.

Na een diner in de schitterende banketzaal begeeft het gezelschap zich naar het balkon om de acclamaties van een menigte in ontvangst te nemen... Tussen Verviers en Brussel dendert een koninklijke trein voorbij stations die allen opgesmukt zijn. Om 18.30 u rijdt hij Brussel Noord binnen. Onbeschrijfelijk Brussels royalisme ! In de Rue du Progrès vormt zich een stoet. Paarden staan wild te trappelen. 19.00 u. Op het balkon van hun paleis verschijnt de koning, de prinsen, de prinses en de jonge aartshertogin die haar emoties bedwingt. Een kanon overstijgt alle

Brusselse kerkklokken. België is in de ban van een nooit gezien huwelijk...

22 augustus. Half elf. In de grote zaal van het koninklijk paleis ligt op een goudkleurige stijltafel de huwelijksakte open en wacht op een historische bezegeling. Plots gaat één van de appartementsdeuren open voor de verschijning van Leopold I met aan zijn arm Mademoiselle la duchesse de Brabant. Het is de Brusselse burgemeester Charles DE BROUCKERE die het burgerlijk huwelijk sluit.

Twaalf uur. De collegiale Sint-Goedele en Sint-Michiel zit afgeladen vol voor het kerkelijk huwelijk dat de Mechelse aartsbisschop Mgr. STERCKX inzegt. Marie Henriette is erg onder de indruk wanneer Palestrina, Cherubine en Mozart de hoge gotische gewelven vullen. Terwijl ze ingetogen luistert, leest ze een stukje geschiedenis af van de warme gebrandschilderde glasramen. Het is halftwee als het Te Deum aanvangt en een stoet bisschoppen hen uitgeleide doet.

Brussel zou Brussel niet zijn zonder zijn Ommegang. In de namiddag wonen de jonggehuwden vanop een bebloemde tribune een pralerige historische stoet die zich slingert doorheen oud Brussel. Marie Henriette amuseert zich kennelijk. Leopold toont weinig interesse en is zwijgzaam. Nu en dan kijken ze elkaar even aan. De koning bewondert haar natuurlijke aantrekkelijkheid. Wat zal het worden als straks over een week dit echtpaar, dat maturiteit mist, zijn Blijde Intrede doet in Oostende ?....

-
- (1) De Franse keizer vond het jammer dat de versterkingen van Ath en Philipville waren afgebroken.
  - (2) zie G.H. DUMONT, "Leopold II" Paris, Fayard 1990, p. 47.
  - (3) zie A. DE RIDDER, "Le mariage de Leopold II d'après des documents inédits" Brussel 1925, p. 152.
Brief van graaf O'SULLIVAN DE GRASS aan H. DE BROUCKERE, gedateerd Wenen 17 mei 1853.
  - (4) zie L. VAN AUDENGAEGHEN "Barones de Vaughan, de liefde van Leopold II" Gent, Reinaert 1985, p. 14.
Sommige bronnen spreken op dit vlak mekaar tegen. Zo meldt "la Feuille d'Ostende" (n° 3623 p. 2) dat Leopold die dag in Oostende dineert met de Brugse bisschop en dat hij 2 dagen tevoren de fortificaties van onze stad heeft bezocht samen met zijn broer.

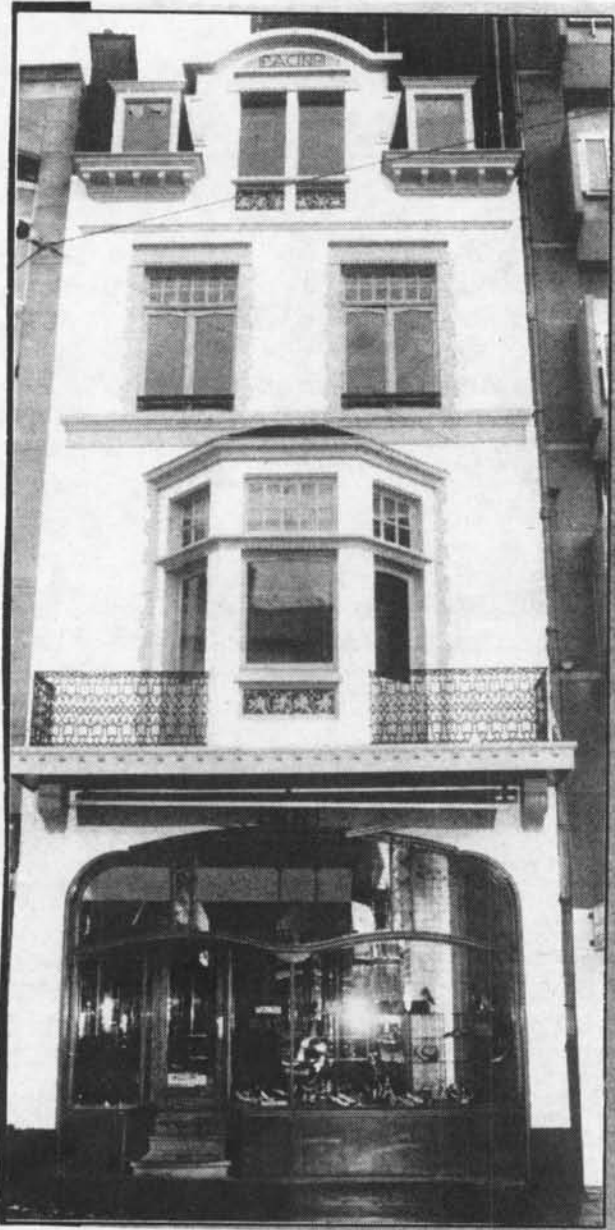

VERBETERING

In het artikel "Octaaf Defoor 90" (september 1995) is op bladz. 95 - 235 een kleine fout geslopen. Het begin van paragraaf 6 moet zijn : In 1985 werd te Oostende..... i.p.v. in 1958 werd te....

ARCHITECTUUR : ONZE BEWONDERING VOOR MARIE JOSEPLEIN 6 !

De blinde sloopwoede op het Marie-Joséplein - met name het imago-bepalende pand Bouchery - was nog maar goed achter de rug, of aan het pand nr. 6 - een schoenenzaak - begonnen ingrijpende vernieuwingswerken. Medio februari 1995 was alles voltooid.

Het eindresultaat is echt geslaagd te heten. De sobere maar mooie gevel werd hersteld en in een smaakvolle kleurencombinatie geschilderd. En, wat we ten volle bewonderen, de gelijkvloerse verdieping kreeg voor een keer niet de banale afwerking mee zoals in zovele hedendaagse winkelpanden die in oudere huizen zijn gevestigd (bv. de reeks van vijf gevels met glazuurstenen en met art-nouveau-elementen van architect PIL in de Adolf Buylstraat). De architectuur werd volkomen gerespecteerd.

Dit doet ons nadenken over wat met enige goede wil met het pand Bouchery had kunnen gebeuren.

Norbert HOSTYN

DE "BABYLONE"-STRAAT

door Raymond VANCRAEYNEST

De Babylonestraat liep van de Hendrik Serruyslaan loodrecht op de Aartshertoginnestraat. In het verlengde van de Babylonestraat lag de tuin van het klooster van de paters Dominikanen, afgeschermd door een muur.

Het klein tuintje, heden nog te zien langs de Hendrik Serruyslaan naast de ingang van het huidige Koninklijk Atheneum III, was toen de toegang tot de Babylonestraat. Het gebouw links dat er nog staat was een café "Hof van Belofte", en vormde de hoek van de Babylonestraat. Lange tijd was de inprenting op de muur nog te zien van het straatnaambord. De onteigening van al de huizen van die straat was al door de stad Oostende beslist geweest in 1910 om daar de stedelijke "Ecole moyenne" voor meisjes op te trekken. Die school was voordien gelegen op de oostkant van de Groentemarkt en mijn moeder had het daarom altijd, als ze over die school sprak, over de "martschole", wat ik toen niet begreep, vermits die school daar op de Hendrik Serruyslaan, volgens mij niets met de markt te maken had.

De onteigening en de afschaffing van de Babylonestraat is een hele geschiedenis geweest. Al rond 1897 verwierf de stad de onroerende goederen gelegen langs de Hendrik Serruyslaan en aan de zuidkant van de Babylonestraat om een nieuwe brandweerkazerne te bouwen op het terrein begrensd door de Hendrik Serruyslaan, de Babylonestraat en de Aartshertoginnestraat, die zou verbreed worden. Bij Koninklijk Besluit van 21 januari 1897 werden nieuwe rooilijnen vastgelegd voor de Ooststraat, de Aartshertoginnestraat, de Hendrik Serruyslaan en de Witte Nonnenstraat. Het stadsbestuur zag met de tijd af van de bouw van een nieuwe brandweerkazerne daar op die plaats. In de gemeenteraadszitting van 22 februari 1910 werd een heel nieuw plan voorgelegd en in de zitting van 12 april 1910 werd het goedgekeurd. Het nieuw plan bracht voor die buurt een grondige verandering teweeg. De Babylonestraat werd eenvoudig afgeschaft omdat het stadsbestuur oordeelde dat die straat overbodig was geworden sinds de Ooststraat was verlengd en doorgetrokken tussen de Aartshertoginnestraat en de Hendrik Serruyslaan. Die verlenging stond in verband met de constructie van het nieuw postgebouw waarvan de aanbesteding van de grondvesten had plaats gehad op 21 november 1901. Het stadsbestuur had toen de Domeinen verzocht grond af te staan om die verlenging tot stand te brengen. Binnenin dit blok, tussen de verlengde Ooststraat (= Poststraat), de verbrede Aartshertoginnestraat en de Hendrik Serruyslaan, werd voorzien een nieuwe "Ecole communale de demoiselles" op te trekken (...).

Uittreksel uit : De familie Deceuninck in Engeland 1914-1918 (1994) door Raymond Vancraeynest (p. 3-4).

ZONNEWIJZERS IN WEST-VLAANDEREN V

De Haan, Knokke en Damme

*Sferische zonnwijzer
G. Carlierlaan, De Haan.*

*Poolstijlzonnewijzer van het verticale type op de
oude H. Margarethakerk te Knokke.*

*Poolstijlzonnewijzer van het verticale
type op het stadhuis te Damme.*

*Sferische zonnwijzer in de tuin van kunstsmid
François Van Hindsberg, even voorbij de
Damse Scellemolen.*

DE "AFFAIRE von BULOW" IN HET CAMP de BRUGES (27 BRUMAIRE AN XII - 14 FRIMAIRE AN XII), OF DE TRAGISCHE AFLOOP VAN EEN JAMES BOND-STORY AVANT LA LETTRE⁽¹⁾

door Frank RYON

INLEIDING

In het kader van een studie in opdracht van de Oostendse vzw *Fort Napoleon* over de gelijknamige vesting gelegen in het duinengebied ten oosten van de havengeul, werden we m.b.t. de voorgeschiedenis ervan geconfronteerd met het gegeven van het *Camp de Bruges*. Dit was een onderdeel van een reusachtige Napoleontische expeditiemacht tegen Engeland (het zgn. *Camp de Boulogne*)⁽²⁾, dat in de periode 1803-1805 gelegerd was in barakkenkampen te Oostende en te Duinkerken, en vanuit het hoofdkwartier in Brugge geleid werd door de bekwame en energieke divisie-generaal en later maarschalk DAVOUT⁽³⁾.

Dat de invasie tegen Engeland uiteindelijk niet is doorgegaan, was niet te wijten aan een gebrek aan inzet of middelen van de betrokken soldaten, maar werd veroorzaakt door een gewijzigde politico-militaire situatie op het Europese vasteland, waardoor Napoleon, Eerste Consul en later Keizer der Fransen, zich gedwongen zag zijn strategie te veranderen en de oorlogsinspanning naar andere fronten, i.c. de Rijnstreek, te verleggen. De slag bij Austerlitz (2 november 1805), waar DAVOUT zich met zijn uitstekend getrainde manschappen van o.a. het gewezen *Camp de Bruges* bijzonder zou onderscheiden, mag misschien dan toch een bekroning op zijn werk genoemd worden.

Het spreekt vanzelf dat een onderneming van dergelijk formaat niet onopgemerkt kon voorbijgaan, en dat het beoogde aanvalsdoel en ergo virtueel slachtoffer alles in het werk stelde om te proberen, hetzij rechtstreeks via militair-preventieve interventies hetzij via de meest uiteenlopende vormen van spionage, ofwel de agressor nog tijdens diens voorbereidingen een dodelijk klap toe te brengen ofwel zich aan de hand van verzamelde inlichtingen zo goed mogelijk op wat komen zou voor te bereiden. In concreto zou het ook hier niet anders zijn, in die zin dat Engeland enerzijds de Frans-Belgische kusten met waarachtig piraten-élan afschuimde en anderdeels niet aarzelde agenten uit te sturen om in het hol van de leeuw vitale informatie te verzamelen. Hoe de vork in dit welomschreven geval hier precies aan de steel zat, vernemen we uit een aantal brieven van DAVOUT gericht aan Napoleon die in het reeds geciteerde werk van DE MAZADE zijn opgenomen.

DE von BULOW-STORY

1. Brief aan de Eerste Consul van 27 Brumaire An XII (19 november 1803)⁽⁴⁾

In dit schrijven maakt DAVOUT melding van de arrestatie van een zekere baron von BÜLOW, die naar eigen zeggen gewezen marine-luitenant in Russische dienst was, maar zich sedert een zeven- of achtal jaren in Berlijn had teruggetrokken. Op 21 Brumaire An XII (13 november 1803) was hij omstreeks de middag in Oostende aangekomen, en tegen 14.00 uur begaf hij zich naar het legerkamp van het 21ste regiment, waar hij in een aantal soldatenbarakken binnenging en allerlei vragen stelde omtrent de omvang van de troepenmacht, de aanwezige voorwaarden, de soldij, enz. Een

sergeant vond dit alles toch maar verdacht en verwittigde de luitenant-kolonel met weekdienst, die prompt het bevel gaf betrokkene aan te houden, wat gebeurde in de barak van een niet nader genoemde onderluitenant. DAVOUT, toevallig zelf in het kamp aanwezig, werd eveneens op de hoogte gebracht, en liet von BÜLOW opsluiten. Omstreeks 20.00 uur 's avonds ontving DAVOUT een brief van de gevangene, vergezeld van een paspoort afgeleverd door de Russische ambassadeur in Berlijn en aldaar op 6 Vendémiaire An XI (28 september 1802) gevisieerd door de Franse zaakgelastigde LAFOREST⁽⁵⁾. Hierop werd hij op last van DAVOUT voor ondervraging naar de herberg gebracht waar hij zich na aankomst in Oostende begeven had⁽⁶⁾. Na confrontatie met een wachmeester en een gendarm besloot men zijn papieren eens grondig uit te pluizen, wat met dusdanige verwarring gepaard ging dat von BÜLOW er in slaagde enkele documenten te verdonkeremanen. Hoe dan ook, uit het gevondene bleek dat hij een doodgewone burger was, maar toch in het bezit van de niet onaardige som van 500 gouden Lodewijksmunten. Een door een bankier afgeleverd betalingsbewijs toonde bovendien aan dat hij via bemiddeling van een zekere baron... 1.600 francs had ontvangen. Verder werden nog een blank wapen en een paar tweeschotspistolen met munitie in zijn bagage aangetroffen. Zowel in het kamp als in de herberg bracht hij het gesprek enkele keren op Napoleon, die hij bestempelde als *"de kleine korporaal die boven het hoofd van Moreau is gesprongen, voorwaar een situatie die niet lang meer zal duren"*⁽⁷⁾. Elke beschuldiging van spionage loochende hij, maar bekende wel het vroeger te zijn geweest, met uitleg van het hoe en waarom ter zake.

Von BÜLOW was vergezeld van een dienaar die hij verklaarde in Frankfurt te hebben aangeworven, maar de persoon in kwestie zegde dat dit in Keulen gebeurde, waar zijn opdrachtgever hem vroeg of hij bereid was om voor de Engelsen te werken. De man zou enkel hebben ingestemd von BÜLOW naar Oostende te volgen. Verder zegde hij apotheker van opleiding te zijn, die door omstandigheden gedwongen het beroep van dienaar uitoefende. Voor alle zekerheid werd hij in Brugge op secreet gesteld met het oog op verdere ondervraging, wat von BÜLOW ernstige zorgen scheen te baren.

Verdachte was blijkbaar niet afkering van een glaasje alcohol, en in min of meer benevelde toestand luchtte hij gaarne zijn gemoed. Aldus kwam men te weten dat hij in Rusland een jarenlange veroordeling had opgelopen, en dat hij tijdens die periode gehuwd was. Hij liet zich echter scheiden, en hertrouwde met een vrouw die op dat ogenblik in Frankfurt verbleef. Zij had hem een brief gedateerd op 28 oktober 1803⁽⁸⁾ die hij in Brussel ontving, en na een klaagzang hoe zeer ze hem wel miste besloot ze : *"Maar ik wil ophouden met zuchten en klagen, want deze scheiding moet bijdragen tot ons geluk en zorgen dat zij die na ons komen tijden van voorspoed en niet van vernedering zullen beleven"*. Uit deze in het Duits geschreven brief bleek duidelijk dat de vrouw van zijn doen en laten op de hoogte was.

Von BÜLOW begon de ernst van de situatie in te zien, en probeerde de gendarm die hem bewaakte om te kopen met 13 gouden Lodewijksmunten als deze 2 brieven wilde versturen, één naar zijn echtgenote en één naar een zekere ambassadeur MARKOFF⁽⁹⁾. De gendarm speelde het spel zogezegd mee, maar von BÜLOW was toch in die mate achterdochtig, dat hij voor alle zekerheid voor dezelfde opdracht een gouden tabaksdoos ter waarde van ongeveer 25 gouden Lodewijksmunten aan eskadronschef FLORAINVILLE gaf, die eveneens

veinsde akkoord te gaan maar alles aan zijn chefs ging overdragen. Hierop gaf DAVOUT het order om alle omkoopgiften ogenschijnlijk te aanvaarden en mee te spelen, op voorwaarde natuurlijk van bekendmaking aan de legerleiding.

Voor alle zekerheid liet DAVOUT von BÜLOW in een aparte kamer in de herberg opsluiten en visueel bewaken door enkele gendarmen. Tijdens een ondervraging dreigde de generaal streng te zullen optreden indien de beklaagde volhardde in zijn stilzwijgen, maar even later gooide hij het over een andere boeg, en bood hij hem het driedubbele van het bedrag dat hij van zijn opdrachtgevers had ontvangen in ruil voor volledige bekentenissen en toekomstige medewerking. Von BÜLOW scheen enkele ogenblikken te aarzelen, maar verklaarde dan dat hij als een man van eer op het voorstel niet kon ingaan. Hierop werd hij terug naar zijn kamer gebracht, met de goede raad om alles nog een te overdenken. Tijdens de ondervraging probeerde hij tevergeefs de begeleidende gendarm over te halen hem te laten ontsnappen, en dat in ruil voor al het geld dat hij in bezit had.

Von BÜLOW gaf echter de moed niet op, en tijdens de nacht nodigde hij de twee bewakende gendarmes uit samen met hem enkele glazen punch te drinken. Dit bleef evenwel minder onschuldig dan gedacht, want beide mannen voelden zich misselijk worden en konden ternauwernood alarm slaan. Uit een latere analyse bleek een flinke dosis slaapverwekkende opium in de punch vermengd te zijn... Tengevolge van zoveel listigheid rekwisitioneerde DAVOUT een leegstaande woning, waar de verdachte werd ondergebracht met het consigne van een absoluut communicatieverbod.

Verder vernemen we nog dat von BÜLOW zowel de Duitse, Latijnse als Russische taal spreekt, en dat zijn bediende verklaarde dat zijn meester in Engeland had gewerkt en derhalve ook deze taal machtig was. Dit werd echter door von BÜLOW ontkent, met de bewering dat hij ternauwernood enkele woorden Engels verstond.

Hoe dan ook, alles betreffende deze zaak werd nauwgezet bijgehouden, en zou aan Napoleon worden voorgelegd wanneer deze het kamp kwam bezoeken.

2. Brief aan de Eerste Consul van 5 Frimaire An XII (27 november 1803)⁽¹⁰⁾

Tijdens een inspectiebezoek aan Gent ontving DAVOUT twee brieven, één van Napoleon gedateerd op 1 Frimaire (23 november) en één van de voorzitter van de rechtbank gedateerd op 3 Frimaire (25 november); beide brieven hielden verband met de "affaire von Bülow".

Uit het schrijven van Napoleon bleek dat de Eerste Consul de zaak belangrijk genoeg achtte om er zich persoonlijk, zij het niet in situ, mee bezig te houden. Hij beval DAVOUT de gevange niet langer in de herberg in verzekerde bewaring te houden, maar wel degelijk in een cel op eenzame opsluiting te plaatsen. Verder moest een speciale commissie van 5 officieren binnen de 24 uur von BÜLOW als spion veroordelen en hem vervolgens voor het vuurpeloton brengen: "*Cet exemple est nécessaire, nos côtes sont inondées de ces misérables*"⁽¹¹⁾. Over een dergelijk bevel werd destijds niet gediscussieerd, en DAVOUT antwoordde dan ook dat de vijfschaar zal worden ingesteld en dat men de spion binnen de 8 dagen zou laten

fusilleren, tenzij hij van Napoleon ter zake een tegenbericht mocht ontvangen.

3. Brief aan de Eerste Consul van 7 Frimaire An XII (29 november 1803)⁽¹²⁾

We vernemen dat alle in de bagage van von BÜLOW aangetroffen dokumenten aan de rechtbank werden overgemaakt.

In de loop van de voormiddag liet DAVOUT von BÜLOW bij zich ontbieden, en laatst genoemde was vast besloten te sterven als "*un homme de caractère*". Op vraag van de voorzitter van voormelde rechtbank was DAVOUT er in geslaagd hem een brief aan zijn echtgenote te laten schrijven, waarin geen melding werd gemaakt van zijn arrestatie. Op deze manier hoopte men meer licht op de zaak te werpen. Het paar Engelse tweeschotspistolen, dat naar DAVOUT's inzicht bestemd was om daadwerkelijk te gebruiken, een mening die hem samen met de karaktervastheid van de beklaagde overtuigde van het feit dat men hier werkelijk met een spion te doen had, werd aan Napoleon toegestuurd.

Binnen 5 dagen zou men vonnis voltrekken, indien geen tegenbevel ontvangen werd.

4. Brief aan de Eerste Consul van 14 Frimaire An XII (6 december 1803)⁽¹³⁾

Het doek over de tragedie is gevallen. In de loop van de voormiddag ontving von BÜLOW het bezoek van een geestelijke, zoals hij zelf had gevraagd, maar toen deze op het verzoek om enkele brieven te schrijven en te verzenden niet wilde ingaan, weigerde de veroordeelde alle spirituele bijstand, waarop de biechtvader de cel verliet en zich voor iedereen zichtbaar met de gendarmen ging vermaken.

Een weinig later verscheen von BÜLOW dan voor het executiepeloton, waar hij de dood vond onder grote belangstelling van de Oostendse bevolking.

Zijn geldelijke bezittingen werden onder de gendarmen verdeeld, deels als tegemoetkoming in de bijzondere kosten die hun specifieke opdracht vereiste, deels als aanmoediging om ook in de toekomst nauwlettend naar spionnen te blijven uitkijken.

BESLUIT

De "affaire von BÜLOW" is meer dan een tragische anecdote uit de geschiedenis van het *Camp de Bruges*. Het is een zoveelste bewijs van de meedogenloze logica van de oorlogsvoering, waarbij men vijandelijke verzamelaars van inlichtingen eerst probeert over te halen om van kamp te veranderen, en, wanneer dat niet lukt, deze mensen in koelen bloede gaat elimineren.

Het is ook het verhaal van een man die, voor zover uit het bronnenmateriaal valt op te maken, uit hoofde van een bepaalde overtuiging een uiterst riskante opdracht heeft aanvaard, en oog in oog met de dood getuigde van bijzondere karaktervastheid. In dit licht mag de bemerking van DAVOUT, zelf een man van eer, beschouwd worden als een posthuum eerbewijs : "*Il a été à la mort avec fermeté*".

NOTA'S

- (1) Mijn welgemeende dank gaat uit naar dhr. Freddy HUBRECHTSEN, die mij een kopie van het dagboek van maarschalk DAVOUT te hand stelde.
- (2) Men consultere ter zake o.a. BOULOGNE, (camp de), in Dictionnaire Napoléon, Parijs, 1989, pp. 275-276, met aanvullende bibliografie.
- (3) Voor biografische gegevens over deze bijzonder interessante figuur leze men o. a. Ch. DE MAZADE, Correspondance du Maréchal Davout, Prince d'Eckmühl. Ses commandements, son ministère, 1801-1815. Avec introduction et notes. Tome I, Parijs, 1885, pp. I-LII, en DAVOUT ou D'AVOUT (Louis-Nicholas, duc d'Auerstaedt, prince d'Eckmühl, 1770-1823, maréchal, in Dict. Nap., pp. 574-577.
- (4) Ch. DE MAZADE, o.c., pp. 28-31.
- (5) Men leze over deze topdiplomaat o.a. : LAFOREST (Antoine-René-Charles-Mathurin, comte de), in Dict. Nap., p. 1019.
- (6) Het kan op het eerste zicht eigenaardig lijken dat de ondervraging niet in het kamp zelf plaatsvond, maar het was de bedoeling von Bülow te confronteren met een aantal uitspraken gedaan tegen herbergbezoekers en met in zijn bagage te vinden verdachte documenten.
- (7) Het betreft hier de Franse generaal MOREAU, briljant strateeg en tegenstrever van Napoleon. Na een proces in 1804 wegens verdenking van complot tegen de Keizer week hij uit naar Amerika, om in 1813 op verzoek van Rusland aan de strijd tegen Napoleon deel te nemen, waarin hij stierf na zware verwondingen opgelopen tijdens het Dresdenoffensief in de nacht van 1 op 2 september (zie o.a. MOREAU (Jean-Victor), 1763-1813, général, in Dict. Nap., pp. 1198-1199).
- (8) De tekst dateert hier uitzonderlijk in Gregoriaanse en niet in revolutionaire tijdrekening.
- (9) Deze figuur is een volslagen onbekende.
- (10) Ch. DE MAZADE, o.c., pp. 34-35.
- (11) Correspondance de Napoléon, IX, p. 103.
- (12) Ch. DE MAZADE, o.c., p. 35.
- (13) Ch. DE MAZADE, o.c., pp. 36-37.

DE GILDE VIERT

ZEVENDE VOLKSZANGFEEST

VAN DE WIEG TOT AAN HET GRAF

Op vrijdag 10 november organiseert de Confrerie van 't Vynckx- en Woutermansambacht, samen met Ocarina, het blokfluitensemble van het Jeugd muziekatelier en het koor Corina met de medewerking van Marnixring Oostende Kustland, in de Cappelrie in Bredene, haar traditionele Volkszangfeest.

We starten om 20 u (deuren open om 19.30 u). Gratis toegang

Vrijdag 8e Januari. -

ZESENTACHTIGSTE DAG DER BEZETTING

"Halen en brengen" van troepen en voorraad.

Sedert een paar dagen is ten stadhuize een bureel ingericht voor de aangifte der wijnen en sterke dranken nog in 't bezit der burgers, zulks naar aanleiding van den laatsten plakbrief door de Duitschers uitgeveerdigd. Het getal burgers, die hunnen wijn komen aangeven, is tamelijk groot.

De algemeenen Duitsche goeverneur van België, baron VON BISSING, kwam alhier deze namiddag aan en nam zijnen intrek in de *Renommée*.

Sedert een paar dagen hebben de Duitschers bezemstokken opgeëischt, en verscheidene malen zag men bendjes van 150 tot 200 Duitschers optrekken naar den kant van Middelkerke, elk met een...bezemstok gewapend. *Ekserchiche* !

De Duitschers deden heden en gisteren talrijke huiszoekingen op het Sas en te Zandvoorde. Zij waren op zoek achter koopwaren, die ontvreemd waren geworden, de 2 eerste dagen der Duitsche bezetting, uit de wagons achter de slachthuizen CARBON staande, en ze zochten terzelvertijd achter Duitsche peerden, sargiën, velos enz. door Duitsche soldaten in geldnood verkeerd, verkocht. Verscheidene aanhoudingen werden gedaan, o.a. van een 3 tal vrouwen. (Deze werden op Dinsdag 12 Januari losgelaten).

* * *

Volgend bericht werd heden tot de bakkers gestuurd :

NOTA VOOR DE BAKKERS

Er is mij aangebracht geworden dat sommige bakkers brood verkoopen buiten de uren door het reglement vastgesteld en in de afwezigheid van den afgevaardigde van de stad.

Ik verwittig de bakkers dat een waakzaam oog zal gehouden worden en dat eene overtreding aan het bestaand reglement hun aan strenge maatregelen blootstelt.

Den 8 Januari 1915

De adjunkt-politiekommisaris
DUBOIS

* * *

Veel volk ging heden zien naar den Duitschen onderzeeër gister onze haven binnengevaren. Volgens ons verzekerd wordt, kwam het schip hier aan langs de Brugsche vaart. Het ligt, zooals reeds hooger gezegd, in de voorhaven nevens den kustwachter "Ville d'Ostende". Daar liggen ook eene loodsboot van Zeebrugge, hier van voor den oorlog in vermaking, drie Duitsche stoombootjes (van de grootte onzer vischstoombootjes) en een soort van vischstoombootje de Hollandsche vlag voerend. Men is bezig met 3 Duitsche booten in 't grijs te schilderen.

Zaterdag 9e Januari. -

ZEVENENTACHTIGSTE DAG DER BEZETTING

Rond 9 ure kan men, in de richting van Zandvoorde, 16 Duitsche vliegmaschinen te gelijk in de lucht zien zweven.

Deze nacht werd nogal hevig kanongeschot gehoord. In de voornoen eenig kanongedommel.

Deze morgen plunderden de Duitschers de wijnkelders van MM. BORGERS en ROYON, in de St Jorisstraat en van MM. COURTOT en CAMBIER, Romestraat.

Sedert twee dagen nestelen zij ook in het *Majestic Hôtel* en in het *Splendid Hôtel*, waar zij alles opeischen wat niet te heet of te zwaar is.

Om hun plunderwerk uit te voeren hebben de Duitschers 54 Oostendsche werklieden opgeëischt, die betaald zullen worden aan 3.50 fr. per dag. De onkosten vallen op de stad...natuurlijk !

Zij hebben al de uitgehaalde wijnen geborgen in het gebouw der koopwarenstatie, IJzerwegstraat, waar de bureelen opgericht zijn. De "sprotfabriek" werd ook leeggeplunderd : alles werd er uitgehaald, doosjes sardienen, ingelegde groensels, potten met "soudure", kisten met ledige doosjes, tot zelfs slekken lood....!! De plundering duurde 5 dagen. Alles werd geladen op in de statie staande waggons. Niet tevreden Oostende te plunderen zonden de Duitschers deze week verscheidene dezer werklieden, onder sterk geleide, naar Blankenberghe achter wijn. Enkele dezer werklieden werden ook gebruikt om haver te gaan halen naar Steene.

Lieten de Duitschers het maar bij den wijn en al het overige dat zij stolon, maar zij beginnen nu het vee op te eischen. Wij schreven reeds hooger iets daarover. Heden vernamen wij nog dat Stalhille 140 hoornbeesten moet leveren deze week en dat het toekomende week de beurt aan Steene is om de "weegluizen" van vleesch te voorzien.

Wij ontmoeten heden een inwoner van Clemskerke, die een en ander vertelde :

Ruim 1500 Duitschers zijn op Clemskerke-dorp ingekwartierd. Wie Clemskerke kent, zal gemakkelijk verstaan dat zulk groot getal soldaten onmogelijk een onderkomen in het dorp alléén vinden kan - en nochtans is het zoo ! Om maar een enkel voorbeeld te geven : in de herberg LAGROU slapen 59 Duitschers !

De Duitschers doen opeischingen op opeischingen ! M. DEWAELE, brouwer, had 35 ton kolen doen komen van Zeebrugge. Toen de kolen te Clemskerke toekwamen, werden ze door de Duitschers in beslag genomen.

In de week van den 20 tot den 27 December moest Clemskerke 25 ossen leveren; in de week van den 27 December tot den 3 Januari werden 110 ossen opgeëischt, en heden kreeg Clemskerke bevel, binnen de 14 dagen, te leveren : 400 ossen, 250 vette zwijns, 400.000 kilos patatten, 150.000 kilos haver, 150.000 kilos terwe,

90.000 kilos boonen en erwten, 500 schapen, 250.000 kilos stroo en 30.000 kilos hooi. Waar moet Clemskerke dit alles halen ?

Heden werd in de duinen van Breedene, een werkman van Steene door de Duitsers doodgeschoten.

Zondag 10e Januari. -

ACHTENTACHTIGSTE DAG DER BEZETTING

Rond 6 1/2 ure, eene zware ontploffing; eene mijn die ontploft op 't strand, al den kant van den Vuurtorenwijk.

Om 8 ure, Duitsche militaire mis in de HH. Petrus en Pauluskerk.

Volgende plakbrief, in 't Vl., Fr. en Duitsch, werd heden uitgeveerdigd :

BERICHT

De arbeider Jules BAUWENS, van Steene, heeft, ondanks veelvuldige uitnodigingen, een krijgsgeweer en 100 kardoezen niet afgegeven. Hij is om die reden door het Oorlogsgerecht ter dood veroordeeld en vandaag doodgeschoten geworden.

Oostende, den 9 Januari 1915.

JACOBSEN
Vice-Admiraal

* * *

Een 10tal minuten voor 3 ure komen twee vliegmachienen der Bondgenoten uit de richting van Leffinghe af. Er werd geweldig op hen geschoten. Het tweede vliegtuig werpt 9 kleine bommen uit en gaat daarna het eerste, ver in zee, vervoegen. Een "taube" stijgt op van op het vliegveld van Mariakerke en wil den bommenwerper achternasnellen, doch van den kant van Leffinghe komen nog 2 vliegtuigen der Bondgenoten gevlogen, en onze Duitscher vindt het geraadzaam in 37 haasten te dalen. De 2 bevriende vliegers zweven een oogwenk boven Steene en keeren dan terug.

4 der geworpen bommetjes vielen tusschen het slachthuis CARBON en het werkhuis SMIS : geene schade werd aangericht, tenzij eenige gebroken ruiten op het Sas-Slykens. Eene 5e bom viel rechts van den grooten ingang der kazerne, tusschen den muur en het ijzeren hekken, op een 10tal meters van een officier, 5 soldaten, een schildwacht en 2 jongens. Het bommetje viel in het gras : niemand werd gekwetst. Eene 6e bom viel in het hovetje, tusschen de brug der Oesterbankstraat en de brug der de Smet de Naeyerlaan, waar in den nacht van den 24n tot den 25n September de "Zeppelin" ook eene bom wierp. Hier ook geene schade. Eene 7e bom viel op de riggels van den ijzerenweg, tusschen de brug der de Smet de Naeyerlaan en de groote hangaars voor waggons : eenige riggels werden gebroken.

Eene 8e bom viel in den "slag" leidend naar het hofstedeken VAN SIELEGHEM, Vuurtorensteenweg. Eindelijk, eene 9e bom viel dicht bij de 2 kanonnen, staande in de duinen op het platform door de Duitsers gemaakt op de plaats waar het paviljoentje voor zieke soldaten zich verhief : een stuk van een der kanonnen werd

afgerukt, en een 4tal Duitschers werden licht gekwetst, waaronder een matroos die de toppen zijner vingers verloor.

Men had die felle jannen, die "Jan Onversaad" 's moeten zien loopen, al tieren en huilen ! Op het oogenblik dat de bommen vielen was er nog al veel volk op de bruggen der de Smet de Naeyerlaan, nieuwsgierigen die van ver den onderzeeër gingen bezien. Ware de 7e bom eenige meters dichter bij de stad gevallen, voorzeker zou men ongelukken te betreuren hebben gehad. (Volgens later beweerd werd, zou het vliegtuig der Bondgenooten geene bommen geworpen hebben - de bommen die vielen waren niet ontplofte shrapnells door de Duitsche kanonnen op het vliegtuig afgeschoten).

Deze namiddag zagen voorbijgangers eene muts drijven op het water der Visscherskaai. Er werd onmiddellijk gedregd en kort nadien, werd het lijk opgehaald van den genaamden Petrus NEUT, geboren in 1847, gewezen stuurman ter visscherij, thans sloeppeerder, wonend in onze stad Capucienestraat, 32. De man had gister avond, een weinig voor 7 ure, de herberg van den heer Louis DE ROO op de Visscherskaai verlaten, waar hij met de kaarten had gespeeld. Men denkt dat hij door de duisternis misleid, in het water zal gesukkeld zijn.

De inwoners der Statiestraat kregen heden bevel hunne huizen, binnen de 2 dagen, te verlaten.

Heden werd in het oud *Hôtel de Bavière*, Kapellestraat, een Duitsch koffijhuis geopend, uitsluitelijk voorbehouden aan de Duitsche officieren.

Maandag 11e Januari. -

NEGENENTACHTIGSTE DAG DER BEZETTING

Weinig of geen kanongebulder deze morgen.

Rond 10 ure kwam, uit de richting van Nieupoort, een tram met gekwetsten toe.

Schier geene buitenmensen op de markt deze morgen : de bruggen over de Nieupoortsche vaart zijn nog altijd gedraaid.

Dinsdag 12e Januari. -

NEGENTIGSTE DAG DER BEZETTING

Volgens wij vernemen werden 236 duizend flesschen wijn en sterke dranken ten stadhuize aangegeven. De Duitschers zijn reeds aan het uithalen begonnen, o.a. bij Mevr. Weduwe CASTEELS-DE COENE, Oude Mijnplaats en in de Cooperatief der Staatsbedienden. De Duitschers zijn nogal vrijgevig : zij nemen slechts de 9/10 der flesschen mede en laten het overige tiende liggen.

Heden noch vliegtuigen, noch kanongedommel, tenzij ver. In de statie zijn 2 motorbooten aangekomen alsook een kanon van 28 c. dat met waggon en al, overgebracht werd naar de voorhaven.

Deze morgen kwam alhier uit de richting van Leffighe, een groote wagen geladen met oud zink, oude goten en groote koperen kandelaars (waarschijnlijk van kerken voortkomende) toe. Alles werd geladen op de waggons die over het O.L.V. College staan.

De onderzeeër die in de voorhaven lag, is sedert gister avond verdwenen.

Volgende plakbrief, in 't Vl, Fr. en duitsch is uitgeveerdigd :

Keizerlijke Duitse Kommandatuur

WAARSCHUWING AAN DE ARBEIDERS

Voor eene reeks noodige werken van algemeen nut, wier uitvoering ten laste der stad Oostende valt, heeft men, niettegenstaande de toekenning van hooge dagloonen, geen voldoende getal werklieden kunnen vinden. Zulks baart des te meer verwondering, daar er maar al te veel werkloozen den ganschen dag op straat ronddolen, daar er weder gestadig over nood geklaagd wordt en de Openbare Onderstand in de hoogste mate tusschenkomen moet.

Om die reden is er ten Stadhuize een bureel van werkverzorging ingericht, waar alle mannelijke, zoo geletterde als ongeletterde werkloozen, zich moeten doen inschrijven van 13 tot 17 der lopende maand januari.

Diegenen, die zich niet doen inschrijven, of die het hun aangewezen, met hunne krachten overeenkomende werk, niet seffens aannemen of niet voltooiën, zoolang zulks van hen verlangd wordt, stellen zich bloot aan de toepassing van zware straffen. Daar het vermoeden gegrond is dat voormelde noodige openbare werken met inzicht vertraagd worden, om de stad, en bijgevolg ook de bezettingstroepen, schade te berokkenen, zoo kan ook het krijgsgerecht gebeurlijk toepassing vinden.

Dezulken, die door straf aan den arbeid moeten gehouden worden voor openbare werken aan straten, dijken, enz. zullen natuurlijk geen loon te verwachten hebben.

Oostende, den 9 januari 1915

De Stadskommandant
get. BITTINGER
Kapitänleutnant

ZONNEWIJZERS IN WESTVLAANDEREN V. De Haan, Knokke en Damme

door J.B. DREESEN

We stoppen nog even op de G. Carlierlaan in De Haan waar we een SFERISCHE ZONNEWIJZER (ook wel HOEPELSFEER genoemd) noteerden. Woorden wekken, voorbeelden strekken. We bespraken in een vroegere bijdrage reeds twee andere zonnepijlers in deze straat, waarschijnlijk was dit het goede voorbeeld. Over de oorsprong van de zonnepijler vonden we geen informatie.

Op de oude H. Margarethakerk te Knokke noteerden we een POOLSTIJLZONNEWIJZER van het VERTICALE type. Metselaar Matthues SCHEEFER plaatste in 1648 "een sonnewijzer aenden muer van de kercke". Het was een geschenk van Marc Albert ARAZOLA d'OGNATI, burgemeester van het Vrije en hoofdman-herstichter van de Sint Sebastiaansgilde.

De zonnepijler dateert dus uit 1648 en is versierd met het wapen ARAZOLA d'OGNATI dat er als volgt uitziet : van zilver met een boom in sinopel, vergezeld van twee lopende wolven, één voor en één achter de boom.

De toren, die zonder spits 19,25 m hoog is, dateert waarschijnlijk uit 1632. Knokke, dat reeds in 1227 een kapel had gewijd aan de Sint-Katharina, werd in 1253, door afscheiding van Heist-Koudekerke, een zelfstandige parochie met als naam Sint-Katharint-Knokke. Het toevoegsel ten-Knokke was nodig want er stonden verschillende Sint Katharinakerken in het Vrije. Denken we maar

aan onze Sinte-Katharina-West kerk. De oude Sint Katharina-ten-Knokke kerk is samen met het dorp in de 14de eeuw in zee verdwenen. Over de kerk die in de plaats kwam weten we alleen dat ze, net als de andere kerken in de streek, tijdens de tweede helft van de 16de eeuw veel te verduren had.

Ons derde exemplaar staat op de toren van het gotische stadhuis van Damme. Het is een POOLSTIJLZONNEWIJZER van het VERTICALE type. Hij staat boven het torenuurwerk. Nu is het niet zoals Johan BALLEGEER in zijn overigens verdienstelijke "Gids voor de Zwinstreek" op een speelse manier zegt : "De toren heeft een zonnewijzer (voor de analfabeten) en daaronder een torenuurwerk (voor de intellectuelen). We hadden het in onze vorige bijdrage reeds over het alom verbreid misverstand dat de functie van de zonnewijzer werd overgenomen door klokken toen men in staat was om betrouwbare mechanische klokken te maken. De burgers in de 15de eeuw keken niet op de zonnewijzer aan de kerkmuur of de muur van het stadhuis om te weten hoe laat het was. Dat deed men op de torenklok ! Raderuurwerken waren reeds voor 1400 algemeen verbreid en een zonnewijzer diende om de torenklok gelijk te zetten met de zon. Dat was nodig omdat die raderuurwerken onnauwkeurig liepen, maar ook omdat ze onmogelijk gelijk konden lopen met de zon. De zon loopt namelijk niet gelijkmatig langs de hemel. Na 1450 vinden we dan ook in alle Westeuropese steden torens met een raderuurwerk en een poolstijlzonnewijzer.

Over de Damse zonnewijzer vonden we geen gegevens in verband met oorsprong en plaatsing. De torenklok dateert uit 1460 (dus voor de bouw van het huidige stadhuis dat er in 1464 kwam). De verspreiding van de poolstijlzonnewijzers in Europa gebeurde, zoals gezegd, in de tweede helft van de 15de eeuw. Dus mogen we vermoeden dat de oorspronkelijke zonnewijzer op het Damse stadhuis uit de periode van de bouw dateert.

Ons laatste exemplaar van vandaag staat in de tuin van kunstsmid François VAN HINSBERG, even voorbij de Scellemolen langs de Damse vaart. Het is een SFERISCHE ZONNEWIJZER (ook wel HOEPELSFEER genoemd). Van een kunstsmid mogen wij vermoeden dat het stuk door hem gemaakt werd, temeer daar de heer VAN HINSBERG een zwak had voor klokken en dergelijke. Hij maakte namelijk deel uit van het comité dat het initiatief nam en de fondsen verzamelde om het gerestaureerde stadhuis van Damme in 1961 van een beiaard te voorzien. De in Nederland gegoten beiaard bestond uit 25 kleine klokken.

Tot daar onze wandeling, van vandaag, doorheen het westvlaamse landschap op zoek naar zonnewijzers.

VERBETERINGEN EN AANVULLINGEN

De typist van dienst heeft in het september nummer enkele steken laten vallen in het artikel "Het 27ste Bon Territoriale Wacht voor Luchtafweer te Oostende"

- blz. 229 - 25ste lijn : lees "gewezen" i.p.v. "gewone".
- blz. 230 - 25ste lijn : na "harde wind" inlassen "Zekere nacht zijn een aantal tenten omver of in stukken gewaaid".
- blz. 231 - 9de lijn : lees "DEBATTY" i.p.v. "BATTY".

J.P.F.

PASTER PYPE, DE OOSTENDSE DAENS

door D. DEMAEGHT

Het is mij een groot genoegen om, als opvolger van deze edelmoedige confrater in het priesterschap en als aalmoezenier ter zeevisserij, zijn leven, werk en verdiensten te belichten. In een beperkte tijdspanne een passende hulde brengen aan een grote Oostendse figuur zoals E.H. Henricus PYPE is geen sinecure. Gelukkig worden mijn woorden hier in het heemkundig museum aangevuld met een passende tentoonstelling die mij toestaat enkele grote lijnen te schetsen.

DAENS en PYPE hebben dat gemeen dat ze 53 jaar tijdgenoten waren. Adolf DAENS was een knaap van 15 toen Henri PYPE werd geboren. Beiden kwamen ze uit een bescheiden middenstandsgezin en hebben zich in hun priester zijn ontpopt tot sociale voorvechters. Ze hebben zich de zaak van de kleine man aangetrokken in een sociaal bewogen tijd. Paster PYPE heeft gelukkig niet de dramatiek gekend die DAENS is overkomen. Waar DAENS nogal wat beroering bracht in het politiek bestel van die tijd, is PYPE in stilte begonnen aan zijn stichtingen en wist hij bruggen te leggen onder alle mensen die in of rond de, enigszins sociaal gesloten visserijsector verantwoordelijkheid droegen.

Ongetwijfeld zal hij 200 % achter DAENS zijn gaan staan toen deze zijn programma uitstippelde over de schoolplicht en het recht op onderwijs, over de arbeidsduur en werkomstandigheden, de zondagsrust enzomeer.

Sta me toe eerst even de grote lijnen van zijn leven te schetsen.

Deze grote vissersvriend werd geboren te Geluwe op 12 januari 1854. Reeds op 13-jarige leeftijd drukte hij aan zijn ouders de wens uit om priester te worden. Na zijn priesterstudies- en -wijding werd hij tot leraar benoemd aan het college te Nieuwpoort. Eenmaal daar aangespoeld kwam hij er voor het eerst in contact met het vissersmilieu. Nadien werd hij aangesteld als onderpastoor op de Sint Pieter- en Paulusparochie, hier te Oostende.

Twee jaar later, op 22 mei 1886, werd hij definitief belast met de functie van aalmoezenier ter zee. Op de wachtschepen "Ville d'Anvers" en "Ville d'Ostende" doorkruiste hij de Noordzee om toezicht uit te oefenen op de visserij, de geschillen te beslechten, daar waar er nood mocht zijn te helpen en de zielzorg van de vissers te behartigen.

De 33-jarige PYPE stichtte, met hulp van edelmoedige mensen, zijn Sint Andreas-visserijschool waar de Broeders van Liefde les gaven. Duizenden vissersjongen ontvingen er hun eerste opleiding en leerden er lezen en schrijven. In die school groeide er een labo voor zeedierenonderzoek en later een museum. Voor de meisjes stichtte hij met medehulp van de Zusters van de H. Vincentius, een naai- en kookschool, die later uitgroeide tot een huishoudschool.

In zijn bloeiende gilde "'t Zal wel gaan" bracht hij de vissers sociale voorzieningen, en via de groep "Kunst Genegen" werd er gezorgd voor cultuur en ontspanning.

Hij gaf ook boeken uit : over de visserij, over motoren en ook een "Kerkeboek voor zeelieden".

69 jaar geleden hebben ministers, cadetten, officieren, maar vooral zijn vissers hun ere-aalmoezenier bij het staatswezen, stichter en directeur van de Vrije Visserijschool, lid van de provinciale commissie der zeevisserij en officier in de Leopoldsorde, na een koninklijke lijkplechtigheid, hem zelf dragende, aan de aarde en de hemel toevertrouwd.

Vele Oostendse vissersfamilies hebben nog altijd gemeente gevoelens van sympathie voor die priester die hier of daar hun ouders en grootouders een helpende hand toestak. Het is ons allemaal bekend dat Paster PYPE bij zijn sterven zo arm was als een luis, om niet over zijn gemaakte schulden te spreken. Hij had alles weggegeven aan zijn vissers.

Als wij peilen naar een psychogram van Henricus PYPES geestesleven dan vinden wij volgende kenmerken :

1. Hij was behept, laten we zeggen, begaafd, met de onrust van een grote wetenschappelijke nieuwsgierigheid. Hij doorkruiste de Noordzee van de Vlaamse kust tot IJsland, van Schotland tot Noorwegen en van Denemarken tot Engeland. Het volstond voor hem niet om de vele soorten vis te kennen. Hij zou ook hun maaginhouden bestuderen en vooral de bewegingen van de visscholen nagaan. Hij zocht ook naar de technieken om vis te conserveren. (Onze goede vriend Berten RICKX zaliger had het dikwijls over de kasten waarin men leerde sprot, haring en makreel te roken).

Waar hij ook kwam bestudeerde hij de inrichtingen van vreemde havens, de bouw van de vissersvaartuigen, enz. In 1905 bracht hij zelfs vanuit Denemarken een "petrolmoteur" mee om de werking en het onderhoud ervan alhier te bestuderen. Zijn werk zou altijd de Belgische visserij ten goede komen.

2. Hij had er alle moeite mee om de problemen van zijn vissers te relativieren. Hij kon er trouwens ook, moeilijk afstand van nemen want hij werd er dagelijks mee geconfronteerd. Toen hij in november 1884 tot onderpastoor benoemd werd op de Petrus- en Paulusparochie, kregen al heel vlug de parochianen die in de ruige visserswijken samen woonden zijn aandacht.

Hij leerde er de angst en de eenzaamheid kennen van vele vissersvrouwen die dagelijks wonderen deden om rond te komen. Het waren vooral de vissers zelf die zijn ogen deden open gaan. Velen waren langer dan drie weken op zee geweest en hadden nauwelijks hun boterham verdiend.

De kinderrijke gezinnen zagen veel zwarte sneeuw. Sociale wetten waren toen nog ontoereikend en voor een visser die met pensioen ging begon een nieuwe strijd tegen het spook van vereenzaming, honger en ziekte.

3. Hij bleef filosoof, zijn leven lang, doch geen kijker in het abstracte. Met zijn gezond boerenverstand wist hij dat ge aan vissers geen latijn en dromerige theorieën moet verkopen. In het opkomend socialisme zag hij niet direct een gevaar voor zijn mensen, zoals DAENS dat deed. Hij vertrouwde op het oersterke geloof van zijn mensen die dagelijks het "tremendum et fascinosem" ondervonden van Gods aanwezigheid in die grote overweldigende krachten van de zee.

4. Hij was een levenskunstenaar, hij kende de kunst met het volkse leven om te gaan en stevige bruggen te bouwen naar mensen met alle maatschappelijke standen met verschillende wijsgerige of politieke overtuigingen. Hij was ieders vriend en wist voor iedereen in goede of kwade dagen een woord van bemoediging te vinden.

5. Hij was stout en uitermate strijdbaar. Een strijd die zich plots publiekelijk heeft gemanifesteerd in de duistere dagen van de vissersopstand. In bijna alle lofspraken over hem na zijn dood, werd gewezen op het feit dat hij op velerlei gebied een baanbreker, een voorloper was.

Het is belangrijk om te weten dat de inspiratie en de opzet van zijn Gilde onder andere te wijten was aan het gedachtengoed van enkele belangrijke Westvlaamse priesters.

De 6 jaar vóór hem geboren Westvlaamse priester Deken DE GRYSE van Kortrijk schreef in 1881, 3 jaar vóór Paster PYPE naar Oostende kwam, en 10 jaar vóór het verschijnen van Rerum Novarum een boek van 508 bladzijden met de titel "Vaderlandsch recht en revolutie" met als ondertitel "verhandelingen over de sociale questiën van heden". Daarin werd een fel pleidooi gehouden tot verbetering van de arbeidersstand. Vele van de voorstellen die deken DE GRYSE daarin formuleert (o.a. tot het oprichten van een spaarkas, een pensioenkas en een arbeidersverzekering) heeft Paster PYPE gerealiseerd. Hij zal wellicht binnen de priesterconferenties en tal van vakliteratuur de verdiensten vernomen hebben van priesters zoals ondermeer VANLERBERGHE en LAUWERS, die in de katholieke volksbonden van Kortrijk en Roeselare opkwamen voor de sociale rechten van hun arbeiders.

In alle historische eerlijkheid moeten we erbij zeggen dat Paster PYPE in al zijn verwezenlijkingen zijn eigen weg ging. Zelfs de kerkelijke overheid was niet altijd direct op de hoogte van zijn stichtingen. Al was hij niet altijd diplomatisch ingesteld... Hij zocht naar een specifieke oplossing voor de problemen van een specifieke sector als die van de visserij.

Paster PYPE als priester - opvoeder

Hij was een man met zin voor verwondering. Als landbouwerszoon kende hij van jongsaf de speling van de natuur. Hij leerde de mens verwonderd en dankbaar zijn voor de natuur, het leven, de adem, het gezond zijn, ontwikkeling en rijkdom. Steeds legde hij in zijn publicaties en ook in zijn preken de nadruk op het feit dat hetgeen de visser in zijn netten strikt door Gods natuur gegeven, geschonken was.

Paster PYPE was een moderne Petrus, hij voelde zich niet alleen geroepen tot het priesterschap maar ook tot het grondig kennen van de vissersstiel.

Hij leerde zijn vissersjonkskes en zeelieden ook te peilen naar de diepte in de mensen, naar de liefde voor het beroep en naar het gevoelig hartje onder de soms door weer en wind verharde schors van de visser. Hij wist zijn mensen ervan bewust te maken dat niemand een eiland op zichzelf is. Hij spoorde aan tot een echte bemanningsgeest van zijn zeelieden. Hij wist mensen samen te brengen in ernstig ingetogen en ook ontspannende momenten.

Hij was ervan overtuigd dat de verheffing van de ziel het best door de cultuur kon ondersteund worden. Het zal wel geen toeval

geweest zijn dat mensen zoals de Oostendse kunstenaar Jan DE CLERCK en de dichter Daan BOENS, binnen die vissersgilde, wellicht op aansporing van Paster PYPE zelf, de vissers zang en toneel aanleerden. Dit resulteerde in de oprichting van een groep "Kunst genegen" waarvan DE CLERCK voorzitter-stichter werd.

Hij was ook priester Gods. "Kom en volg mij" had ook de Heer tot hem gezegd. De vissers wisten dat hun aalmoezenier vanuit die woorden voor hen leefde.

Sta mij toe nog een laatste alinea toe te voegen omtrent zijn visserijschool.

Zoals u wellicht weet verdwenen op 31 augustus van dit jaar drie visserijscholen, de John Bauwens, de Paster Pypeschool, en de Rijkvisserijschool te Heist, allen gingen ze over in een nieuw opgericht Provinciaal Maritiem Instituut.

Ik heb mij afgevraagd wat Paster PYPE daar nu zou van denken...

Ik denk dat hij tevreden is met de getroffen regeling. Hijzelf is destijds, als lid van de Provinciale Commissie der zeevisserij, vragende partij geweest om het visserijonderwijs in Oostende en omstreken onder de vleugels van de Provincie te stellen. Hoe het kwam dat men op zijn vraag niet inging is voer voor historici.

Had hij nu geleefd... dan is het mijn overtuiging dat hij naar oplossingen zou gezocht hebben ten behoeve van de hele sector... Een sector die bloed in vele organen.

Tot slot

Paster PYPE roept ons telkens weer het beeld van een stamvader uit één of andere Noorse roman voor de geest. Een figuur die binnen de besloten vissersgemeenschap onbetwistbaar domineerde en door de overgrote meerderheid der mensen hoog geacht en oprecht bemind werd. Hij heeft een rol gespeeld in de geschiedenis van de Belgisch-Vlaamse Visserij over alle politieke- en levensbeschouwelijke gezindheden heen. Getuige daarvan is het bestaan van het Paster Pype-herdenkingscomite dat elk jaar op zijn sterfdatum een passende hulde brengt aan zijn graf op het kerkhof aan de Nieuwpoortsesteenweg.

Goede vrienden,

Zijn leven en werk is een testament waaruit de huidige visserij nog veel kan leren. Op de historici van de toekomst rust de taak het werk van Paster PYPE en zijn verdiensten te boek te stellen.

Ik dank de organisatoren van deze heemkring voor de opzet van deze tentoonstelling. Dat we menhère Henri, in ere houden... en er voor zorgen dat hij blijft leven in de dankbare ziel van het vissersvolk.

Uit een boek van Karel JONCKHEERE vernemen we een anecdote uit het leven van Paster PYPE, waarmee het duidelijk is dat zijn woorden niet voor dovemansoren bestemd waren : "Paster Pype zei tegen de bemanning van een ijslandvaarder die hij op zee bezocht, dat het zo spijtig was dat een bepaalde broeder gestorven was en begraven op Ijsland. Een tijd later stonden diezelfde vissers 's nachts voor het huis van de paster en riepen : 'Menhère Henri, m'héin hém mee, wéje'... Ze hadden het lijk van hun gestorven broeder opgegraven en het in een ton meegebracht".